

ВЕСЕЛКА ПОМІЖ НАМИ

Доля долі сповідається. А веселка стоїть поміж нами. І все далеке бачиться вже як сьогодні...

Десять років посередині літ вісімдесятих був я на звітних зборах закарпатських літераторів як секретар правління Спілки письменників України. Атмосфера дихала грозою. Майже всі промовці нещадно бичували «націоналіста» Івана Чендея. А я напружено думав, що ж мені робити. Але у своєму виступі обмежився переліком найвидатніших сучасних класиків, і серед них назвав... Чендея.

Переді мною одразу постала закам'яніла стіна відчужених облич. А на перерві – о диво! – ніхто не зважився підійти до столичного «цабе». Навколо мене утворився непріємний вакуум. Тож яке було здивування, коли поруч виник молодий чорновусий красень і проспівав скоромовкою:

– Ви вчинили дипломатично... І мужньо!

Не встиг я отямитися, як потрапив у полон до кількох переважно літніх колег. Один із них вимогливо питає:

– Що він тут вам сказав?

– Хто це він? – дивуюся.

– Як хто? – багряніє сивий чоловік. – Та цей же Кремень!..

Отак я вперше побачив запального, рішучого Дмитра Кременя, якого вже тоді називали висхідною поетичною зорею Закарпаття. І справедливо називали. Зізнаюся, я й сам виловлював у пресі його публікації. Мені одразу стало ясно: у поезію прийшов реформатор. До того ж реформатор не форми, як було модно, а змісту. Прийшов органічний, глибинний інтелектуал, наділений неосяжними знаннями історії, культури, звичаїв нашого та й інших народів. І що особливо вражало: цей інтелект не був показний, нарочитий. Він природно вписувався у наскрізь оригінальну метафорику поета і відчутно збагачував її, ущільнював до рівня космічної речовини.

Така багатопланова, навіть загадкова поетика була тоді доступна тільки обраним. Її не сприймала політично наелектризована маса. А головне – її не сприймала занепокоєна невідворотністю свого краху партійно-радянська номенклатура. Що довелося пережити Дмитрові у ті непевні часи, знало тільки його вразливе, ніжне серце. Я сам відчув це, коли

ми несподівано зустрілися у Києві навесні вісімдесятих років.

Якось по дорозі від Спілки письменників надганяє мене задиханий вусань і жартівливо привмляє:

– Ледве встигаю за вами!..

Дивлюся: він. Дмитро Кремень.

– Та це й не дивно, Дмитре, – кажу іронічно. – Перед тобою чемпіон району з бігу на п'ять кілометрів. Щоправда, колишній...

– Нічого. Ви й зараз у формі, – заспокоює Дмитро. – За вами не вженешся. І не тільки у прямому значенні...

Хтозна, може, це було просто навіювання. Але глянув я на його зашаріле обличчя – і кольнула сиве моє серце якась незвідана тривога. А кремінний вусаченько вже оговтався, і ми попрямували вниз, до готелю «Україна».

– Знаєш, – мовлю по дорозі, – мені здається, що ти від природи запрограмований, і можеш писати не просту, а художню публіцистику.

Зовні спокійний, навіть поважний Кремень аж засвітився від миттєвого збудження:

– Петре Мойсейовичу! Ви як провидець. Я вже пишу. Вже написав. І можу на ваш суд надіслати...

На тому й домовилися.

Вийшли удвох на естаду, з якої відкривається величний амфітеатр найголовнішого столичного Майдану. Ми ще нічого не знали. А цьому гарячому серцю нескореного Києва, напевно, вже снилися грядущі планетарні буреломи.

За розмовою ми й не помітили, як над Майданом кучерявою смушевою шапкою нависла сиза хмара, і з неї враз полив краплистий теплий дощ. Марне було бігти до надійного сховку. Та й дощ, на щастя, припинився так само враз, як і почався. У грозовому кратері омитого небесною водою Майдану спалахнуло бузково-ніжне саяво. І до мене долинув янгольський голос молодого друга:

– Дивіться! Чудо небесне!..

Над помолоділим Києвом усіма барвами вигравала завесніла, радісна веселка. Вона, здавалося, стояла ось поруч, поміж нами.

Неначе брама у великий світ, у вільну Україну...

Заклопотаний Дмитро поспішав на вокзал, і ми тепло розпрощалися.

А незабаром до журналу «Київ», який довелося мені очолювати, надійшов його перший нарис. Не нарис, а відчайдушний монолог про все наболіле. Про нашу втрату національної пам'яті, про духовне рабство, про самоїдство, відчай і зневіру. Ми дали невідкладно, в номер цей «крамольний» на ті часи твір і, можна сказати, відкрили для України феноменального майстра полемічної публіцистики. Справді, так, як написав Дмитро, тоді ще не писав ніхто. Його безкомпромісне, щире слово будило від сплячки всю громаду, весь політикум. А ми і далі публікували нові гримучі нариси звияття. Думаю, що саме це привернуло увагу до Дмитра Кременя як відданого патріота, молодого літератора класичного рівня. Тож не дивно, що в той складний період боротьби за Незалежність йому було присуджено Державну премію імені Тараса Шевченка. Добре пам'ятаю ті тепловісні березневі дні, коли щасливий новий лауреат захоплено вигукнув по радіо своє улюблене словечко «Тріумфально!».

Ми не забували один одного і досить активно листувалися. У серпні 2005 року він писав мені вже на нове місце роботи: «Дякую сердечно славному поету і головному редактору «Літературної України» за добірку – моє авторське марносластво в даному випадку ще більше виросло, бо й номер вийшов полемічно-інформаційно-поетично вельми промовистий і дуже яскравий. І я не загубився в сузір'ї знакових, сакральних, а не лише сакраментальних імен. Браво!».

Душа цього поета цвіла добротою, а водночас дуже тонко відчувала напружену атмосферу, в якій мені доводилося працювати. «У Вашій колонці головного редактора, – писав Дмитро, – я побачив «спектральний аналіз» того епістолярного буревію, котрий захлеснув корабель «Літературна Україна». Ну й злови довкола Вас! Але Ви тримайтеся, дорогий Петре Мойсейовичу, я з Вами!»

Мабуть, Ви, у минулому головний редактор журналу «Київ», добре пам'ятаєте мою гостру статтю проти тодішнього «глави» з кепкою, а не клепкою. Отож: «Тризубом по двоглавному горобцю» написав я, а надрукували Ви. Обидва ми ще й

як ризикували. Тому я сумовито, як і Ви, сприймаю нинішні крики многая наших сервільних колег».

Ось такий лист. Мені він дорогий, немов реліквія...

Одверто скажу: ніхто так, як Дмитро, не розумів мене в ті нелегкі, пекучі дні, коли без підтримки, без фінансів регулярно, щотижня виходила смілива і «зубаста» газета, виступів якої панічно боялися сильні світу цього. Але на бідолашну сивину опального редактора морозним градом сипалися безкінечні вимоги, скарги, звинувачення. І тільки міцний Кремень самотужки відбивав усі атаки.

Досі дивуюся. Цілі гори матеріалів лежали на моєму редакторському столі, а я ностальгійно чекав його незболеного слова, його поетичної публіцистики про найдорожче, найсокровенніше для рідного народу і праотчої землі. У листі за друге лютого 2006 року Дмитро писав про свою вибухову статтю «Г'єдестал без героя»: «Мені здається, Петре Мойсейовичу, що саме таку публіцистику пишу я один».

І це була свята правда. Але це було, на біду, чи не останнє письмове послання Дмитра Кременя до мене особисто. Далі ми спілкувалися тільки через інтернет, і то вряди-годи. Болісно було, горісно було без його свіжого, озонистого слова...

Є хвилини, що не забуваються ніколи.

Ось неподалік від веселих учасників Шевченківського свята розмовляє по телефону приятель друг наш Анатолій Кичинський. Я стою трохи осторонь, а він підходить і засмучено каже:

– Поговорив оце із Дмитром Кременем... Тяжко йому. Дуже тяжко...

Я незграбно обняв Анатолія. А серце защемило від болючого передчуття. Як і тоді у Києві, омитому травневим дощем і розбудженому всеочисною грозою...

Ох, незатишно у світі, друже Дмитре. Озовися. Ти десь так далеко. Ти летиш від верховин до Чорноморя під сузір'ям Ольвії та Ольги. А я дивлюсь на твого сина молодого – і вже до нас моя Матуся промовляє: «Такий же схожий. Викапаний тато!...».

Ти так далеко, друже.

Ти летиш...

А веселка стоїть поміж нами.

Петро ПЕРЕБИЙНІС,
поет, лауреат Шевченківської премії